

X 7,18c

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI

URP 5.3.1. USMERJANJE DRUŽBENEGA IN EKONOMSKEGA RAZVOJA
SRS IN SFRJ

PS 5.3.2.13. Socialnogeografska in političnogeografska
diferenciacija slovenskega etničnega ozemlja

1. Tematski sklop : Regionalni razvoj

1.4.1 SOCIALNOGEOGRAFSKA PREGLEDNA OBMEJNEGA OBMOČJA
SLOVENIJE

Nosilec :

Ivo Piry

Direktor:

mag. Rado Genorio

Ljubljana, december 1983

KAZALO

1. UVOD	
2. IZHODIŠČE RAZISKAVE	3
3. METODOLOŠKI PRISTOP	7
4. ELEMENTI SOCIALNOGEOGRAFSKE PEROBRABE OBMEJNIH OBMOČIJ SLOVENIJE	11
4.1. Demografske karakteristike naselij v obravnavanem območju	11
4.2. Socialnodemografska obeležja naselij v obmejnih območjih	19
4.3. Novogradnje v obmejnem območju-kazalec intenzivnosti urbanizacije	23
4.4. Značilnosti urbanizacije v območjih novogradenj	29
5. ZAKLJUČEK	33

1. UVOD

Na osnovi raziskav o funkcijini vlogi odprtosti jugoslovanske državne meje v razvoju obmejnih območij SR Slovenije se je pokazala potreba po podrobni proučitvi posameznih socialno-geografskih procesov. Specifičnost njihovih pojavnih oblik v pokrajini naj bi izhajala iz posebnega značaja območij oziroma pokrajine v kateri se odvijajo. Dosedanje raziskave so privedle do spoznanja, da je bila preobrazba obmejnih območij Slovenije tesno povezana s prepustnostjo državne meje in obsegom prekomejnih tokov prebivalstva, blaga in informacij. Še posebej močno se je ta vpliv odražal na področju oskrbe prebivalstva, turistično-rekreacijskih dejavnosti in kulturnega delovanja prebivalstva, ki živi v teh območjih. Ta vpliv pa je posredno prisoten tudi pri preobrazbi nekaterih drugih elementov, opazen pa je v vidni podobi pokrajine, ki jo predstavljajo naselja različne dejavnosti v prostoru. Poseben položaj obmejnih območij je torej vplival na modifikacije socialnogeografskih procesov, ki se odražajo v transformaciji pokrajine. Med procesi, ki najbolj spreminjajo izgled pokrajine lahko izpostavimo urbanizacijo obmejnih območij, ki je vzpodbujata in spremljata industrializacija in terciarizacija gospodarstva, kot posredujevalnih inovacij v prostoru.

Proučevanje je bilo usmerjeno v opredelitev značilnosti urbanizacije v obmejnem območju Slovenije, kot rezultante sprememb v pokrajini, ki nastajajo kot posledica procesov spreminjanja različnih elementov regionalne strukture - prebivalstva, gospodarstva, infrastrukturnega omrežja, pokrajinsko-ekoloških značilnosti. V ospredju našega zanimanja je bilo prebivalstvo oz. njegova socialnodemografska preobrazba, saj se v njej odražajo posledice sprememb v družbenoekonomskem razvoju posameznih območij, predstavlja pa tudi izhodišče in potencial za načrtovanje in usmerjanje razvoja v prihodnje.

Namen raziskave je bil ugotoviti značilnosti socialnogeografskih procesov preobrazbe obmejnih območij Slovenije, s pomočjo opredelitve obsega in zakonitosti urbanizacije tega območja, v odvisnosti od spreminjanja funkcije državne meje, stopnje in dinamike industrializacije obmejnega območja, kot relevantnih komponent transformacije pokrajine.

Obseg in heterogenost obmejnih območij Slovenije, v katerih se pojavljajo različni pokrajinski tipi gorskih, gozdnatih, inalnih in urbaniziranih območij, sta narekovala omejitev obravnavane problematike na izbrani sondni območji. Ker lahko gorska in gozdnata območja izključimo pri proučevanju širjenja urbaniziranih površin, smo se odločili, da za sondno območje naše raziskave izberemo kot primer urbaniziranega obmejnega območja del obmejnega območja ob jugoslovansko-italjanski državni meji in sicer teritorija občin Koper in Sežana. Kot sondno območje za tip ruralnega obmejnega območja pa smo izbrali severovzhodni del obmejnega območja med Jugoslavijo in Avstrijo, kjer na državno mejo mejita občini Gornja Radgona in Murska Sobota.

Raziskava predstavlja preverjanje hipoteze o vlogi obmejnega položaja v transformaciji pokrajine, predvsem z vidika spreminjanja fiziognomije pokrajine in strukture prebivalstva, na področju urbanizacije naselij v obmejnem območju. Ugotovitve raziskave predstavljajo zakonitosti razvoja urbanizacije v specifičnem območju in naj bi služile kot izhodišče pri oblikovanju smernic reševanja nekaterih odprtih vprašanj usmerjanja razvoja obmejnih območij Slovenije v prihodnje.

2. IZHODIŠČE RAZISKAVE

Socialnogeografsko proučevanje je usmerjeno k integriranemu proučevanju človekovih dejavnosti v pokrajini. Vendar je zaradi narave dela in zbiranja različnih podatkov potrebno proučevanje deliti na različna področja. To je storjeno na osnovi konceptije osnovnih človekovih dejavnosti. Pod tem pojmom razumemo v socialni geografiji temeljne izrazne oblike človekovega življenja, ki so izražene v funkciji bivanja, aktivnosti in dela, ki so imanentne vsemprebivalstvu, vsem družbenim slojem in so prostorsko in časovno določene ter kvantitativno merljive. Na sedaj doseženi stopnji družbenega in ekonomskega razvoja govorimo o naslednjih osnovnih človekovih dejavnostih - bivanju, delu, stanovanju, oskrbovanju, izobraževanju, koriščenju prostega časa. Med temi dejavnostmi ne obstoji neka hierarhija, saj so vse pomembne za nemoten razvoj družbenega življenja, kar pa ne pomeni, da med njimi ni razlik (K.Ruppert et al 1981, s.89).

Dosedanja proučevanja na področju teorije in metodologije socialne geografije doma in po svetu so pokazala, da proučevanje urbanizacije najbolje izraža integrirajoči pristop socialne geografije. Proces urbanizacije odraža namreč različno stopnjo intenzivnosti posameznih osnovnih človekovih dejavnosti v pokrajini in se torej lahko pojasnjuje samo v primeru, da se prostorske relevantne posameznih dejavnosti proučuje v kompleksu medsebojnih odnosov (op.cit., s.91).

S prihodom agrarne v industrijsko družbo in njenim nadaljnim razvojem v terciarno oziroma postindustrijsko družbo je prišlo ne samo do sprememb v gospodarstvu temveč tudi do nastajanja novih struktur naselij, tako podeželskih kot mestnih, ki so posledica preobrazbe socioekonomske strukture prebivalstva.

Pokazalo se je, da je stopnja urbaniziranosti odraz naseljenosti neke pokrajine in da je v določenem odnosu z družbeno-ekonomskim razvojem te pokrajine.

Urbanizacija je v odnosu do gospodarskega razvoja praviloma vzporeden proces, lahko pa mu sledi v določenem časovnem razmaku, kar je posledica časovne nesnakomernosti razvoja gospodarske strukture nekega območja in strukture njegovega prebivalstva. Na ta način se vzpostavlja logičen odnos med dvema strukturnima obeležjema nekega območja, to je dejansko delovno sposobnostjo prebivalstva in njegovo angažiranostjo ter njegovo prostorsko razmestitvijo in življenjskim standardom. Tako na primer zmanjševanje potrebne delovne sile v kmetijstvu pogojuje strukturne spremembe v zaposlenosti aktivnega prebivalstva in ustvarja nove oblike v razmestitvi prebivalstva na relaciji vas-mesto. (S. Žuljić, 1975, s.454).

Prav deagrarizacija je urbanizacijskemu procesu ustvarjala široko podlago, industrializacija pa je pospeševala razvoj in ustvarjala koncentracije prebivalstva v zaposlitvenih centrih. Kjer ni bilo industrije, se mesta kljub agrarno prenaseljenemu podeželju niso uspešno razvijala, pa čeprav so imela velike terciarnih dejavnosti. Med vsemi temi socialnogeografskimi procesi (urbanizacija, deagrarizacija in industrializacija) torej obstajajo zelo tesne zveze. Točni jih je kvantitativno opredelil Vrišer (1974, s. 249) z izračunom korelacijskih koeficientov med posameznimi procesi, ki kažejo visoko stopnjo medsebojne odvisnosti, ki se odraža tudi v determinacijskem koeficientu multiple korelacije vseh treh procesov, z vrednostjo $R^2 = 0,997$. Takšen odnos med navedenimi socialnogeografskimi procesi se ohranja tudi v današnjem času, le da je intenzivnost sprememb nekoliko manjša zaradi že dosežene višje stopnje preobrasbe in zaostrovanja pogojev gospodarjenja v zadnjih nekaj letih.

Proces urbanizacije je lahko dinamičen, v tem primeru pa gre za priseljevanje prebivalstva v območja aglomeriranja urbanega prebivalstva okoli že obstoječih urbanih jeder, lahko pa je tudi statičen, v primeru preobrazbe agrarnih naselij v urbanizirana, ko se spreminja predvsem fiziognomija naselja s tem, da se obseg naselja bistveno ne povečuje. Oba vidika se kažeta v koncentraciji prebivalstva, v prvem primeru kot rast posameznih večjih mestnih naselij, v drugem pa v proučevanju števila točk koncentracije prebivalstva v pokrajini.

Glede opredelitve slednjega načina urbanizacije se zlasti v francoski literaturi pogosto uporablja termin urbanizacija. Širjenje urbanih vplivov na podeželje, ki se odraža v pojavu novegradenj kot najbolj značilnega elementa, imenujejo urbanizacija zaradi prepletanja podeželske pokrajine in con urbanizacije, ki vsaka ohranjata svoje značilnosti, zdaj medsebojno prepletene v novi pokrajinski podobi (G.Bauer, J.M.Roux, 1976, s.7). Ker lahko označimo tuji termin urbanizacija z že uporabljenim opisnim terminom urbanizacija podeželja, menimo, da ni potrebno uvajati nove terminologije pri poimenovanju tega procesa v obsejnih območjih Slovenije. Specifičnost urbanizacije podeželja, katere zunanja podoba je sprememba fiziognomije naselij, v katerih se sanirajo ali nadomeščajo stare kmečke hiše in se poleg tega pojavljajo novegradnje, ki se glede lokacije in oblike hip ne drže stare zasnove vasi, je predvsem navajanje urbanega načina življenja v vaško okolje. To je povezano s dezagrarizacije prebivalstva, povečevanjem števila nekmečkih gospodinjstev, ki z vključevanjem v industrijsko proizvodnjo vnašajo na vas nove urbane elemente glede osebnega standarda, bivanja, oskrbovanja, izrabe prostega časa.

Modernizacija načina življenja je glede na uporabljene tehnične pripomočke in njihove raznovrstnost v veliki meri približala podeželje urbanemu načinu življenja in ga zlasti v primeru

mešanih in nekmečkih gospodinjstev praktično izenačila. Prav gotovo pa ostaja za vse socioekonomske strukture prebivalstva na vasi značilna večja navezanost na zemljo, kot produkcijsko osnove za samozkrbno pridobivanje določenega dela hrane. Tradicionalna navezanost na zemljo se odraža tudi v ohranjanju vrtov, vendar ne v okrasni funkciji, ter obstoju številnih manjših gospodarskih objektov, ki v fiziognomiji urbaniziranih podeželskih naselij predstavljajo elemente imalnega okolja, ki se staplja z urbaniimi oblikami. Urbanizacija oz. analiza njenih pojavnih oblik v obmejnih območjih je torej osnovni predmet našega proučevanja.

Omenili smo že, da je urbanizacija tisti relevanten proces, ki najbolje predstavlja vsoto vseh sprememb v dani pokrajini. Znano je, da smo v Sloveniji priča izredno naglemu preslojevanju prebivalstva in nagli preobrazbi zunanje podobe naselij, zato menimo, da s proučitvijo karakteristik urbanizacije v navedenih sondnih območjih zajemamo osnovne strukturalne premike v pokrajini in s tem prispevamo k podrobnejšemu spoznavanju razvojnih osnov omrežja naselij v obmejnem območju Slovenije.

3. METODOLOŠKI PRISTOP

Izhajajoč iz opredeljenega cilja raziskave smo uvodoma opravili pregled strokovne literature z obravnavanega področja, predvsem urbanizacije in sorodnih vprašanj demografskega socialnega in regionalnega razvoja. Poleg tega smo analizirali možne vire podatkov, ki smo jih potrebovali za izvedbo našega proučevanja.

Metodologija proučevanja urbanizacije obmejnih območij Slovenije je izhajala iz razpoložljivega gradiva in opredelitve območja proučevanja, ki ga predstavlja sondno območje občin Koper, Sežana, Gornja Radgona in Murska Sobota. Vključene so bile metode analize statističnih podatkov popisa prebivalstva iz leta 1981, metode terenskega dela - zbiranja podatkov s pomočjo ankete po gospodinjstvih, metoda fotointerpretacije aerofotoposnetkov, metoda komperacije rezultatov terenskega dela in kabinetne fotointerpretacije. Vse opravljene metode dela so dale osnovo za sintezo ugotovitev o zakonitostih razvoja in širjenja urbanizacije v obmejnih območjih Slovenije.

Zbiranje gradiva za raziskavo je zahtevalo velik del časa in sredstev. Vzrok temu je dokaj gesta poselitev sondnih območij in veliko število manjših naselij v izbranih območjih. Skupno je bilo v raziskavo zajetih 509 naselij z 180.774 prebivalcev. Za nivo obravnave smo izbrali posamezno naselje, to je osnovni element poselitve pokrajine. Naselje je namreč tisti pokrajinski element v katerem se najbolj očitno kažejo spremembe povzročene s procesom urbanizacije. Spreminja se sestava in število njegovega prebivalstva, pojavljajo se novi fiziognomski elementi - adaptacije hiš, novogradnje, izboljšuje se komunalno omrežje idr., spreminja se funkcija naselja v odvisnosti od stopnje preobrazbe v procesu urbanizacije.

Uvodoma je bilo predvideno, da naj bi za vsa naselja proučili povečevanje urbanih površin s pomočjo fotointerpretacije aereofotoposnetkov za posamezna ciklična snemanja obmejnih območij SR Slovenije. Vendar je testiranje te metode pokazalo, da je smiselna predvsem kot komparativna komponenta terenskega zbiranja podatkov.

Statistična analiza podatkov popisa prebivalstva iz leta 1981 je bila izvedena na podlagi podatkov za posamezna naselja v obravnavanem območju. Analiza je obravnavala oba različna vsebinska sklopa podatkov, to je demografske podatke in pa podatke o stanovanjskem fondu. Socialno-demografska analiza je zajela elemente razvoja, demografske sestave in pa socioekonomske sestave prebivalstva. Kot relevantne pokazatelje procesa urbanizacije smo izbrali število prebivalstva leta 1981, spremembe v številu prebivalstva v zadnjem desetletju, starostno sestavo smo izrazili z indeksom staranja prebivalstva za leto 1981 in odstotkom mladega prebivalstva (15-27 let starosti), delovno sposobnost prebivalstva smo izrazili z delovnim kontingenti ločenim po spolu, izobrazbeno strukturo smo vrednotili z deleži končanih stopenj šolanja, mobilnost prebivalstva smo opredelili z deležem dnevnih migrantov, socioekonomsko sestavo pa smo skušali ponazoriti z deležem nekmečkih gospodinjstev oz. tistih, ki nimajo kmečkih gospodarstev.

Pri stanovanjih nas je predvsem zanimala razporeditev gradnje stanovanj po posameznih obdobjih in pa stopnja opremljenosti stanovanj. Posebej je bilo na terenu zbrano gradivo o novogradnjah, njihovih lastnikih in prebivalcih, ki žive v teh gospodinjstvih. Velik del zbiranja gradiva je potekal na občinskih oddelkih za urbanizem in gradbeništvo, kjer smo zbirali podatke o vseh izdanih gradbenih dovoljenjih v zadnjem desetletju. Zbiranje tovrstnih podatkov je bilo potrebno zato, ker popis ni zajel elementa novogradenj, ampak se je omejil le na

zajemanje števila stanovanj. Obdelava podatkov na posameznih občinah in sistematično urejena, zato je izredno zsmudno delo predstavljalo prepisovanje podatkov iz kartotek. Vse izpisane lastnike novogradenj smo preverili tudi v registru inetnikov obmejnih prepustnic, da bi ugotovili kakšen odstotek novograditeljev nekjub bližini državne meje ni posluževal ugodnosti, ki so zagotovljene prebivalstvu obmejnih območij na osnovi sporazumov o maloobmejnem prometu blaga in oseb med Jugoslavijo in Italijo ter Avstrijo.

Vsi podatki so bili tabelirani na ravni naselij, vendar tabel zaradi obsežnosti nismo vključili v raziskavo, za morebitne uporabnike pa so dostopne v dokumentaciji inštituta.

Ker zbiranje podatkov na terenu ni omogočilo enakovrednega zajemanja vzorcev za vse štiri občine, izjemo predstavlja občina Gornja Radgona, kjer ni bilo mogoče zbrati podatkov za prva štiri leta obravnavanega obdobja, smo želeli s pomočjo fotointerpretacije aerofotoposnetkov posameznih naselij dopolniti in preveriti naša ugotovitve s terena. Pokazalo pa se je, da je metoda fotointerpretacije pri proučevanju urbanizacije uporabljiva predvsem pri analizi proučevanja zazidanih površin posameznih naselij oz. opredelitve zemljišč, ki so pod udarom urbanizacije. Metoda sicer omogoča tudi ugotavljanje novozgrajenih objektov v naselju, vendar ne popolnoma vseh, saj je v primeru nadomestnih gradenj težko ugotoviti, da gre za novo gradnjo, razen v primeru, da gre za bistveno spremembo tlorisa zgradbe. Zaradi te pomanjkljivosti smo metode fotointerpretacije uporabili kot dopolnilo za preverjanje podatkov zbranih na terenu. Spremembe v številu stanovanjskih zgradb smo preverili v naseljih, ki so v zadnjem desetletju zabeležila največji porast števila hiš. Kot osnovo smo uporabili topografske karte v merilu 1 : 5.000, ki prikazujejo obseg naselij leta 1971 in jih primerjali z aerofotoposnetki cikličnega snemanja teritorija SR Slovenije iz leta 1981, ki ga opravlja Geodetski zavod SR Slovenije. Primerjava je bila izvedena na sparatu Zoom Transfer Scope na Inštitutu geodetskega zavoda SR Slovenije,

ki omogoča hkratno opazovanje karte in aerofotoposnetka v ustreznem merilu. Dobljeni rezultati so pokazali le malenkotna odstopanja, število novozgrajenih objektov je bilo manjše od dejanskega prav zaradi težav pri opredeljevanju nadomestnih gradenj v območju gostejše zazidave v središčih naselij.

Ugotavljanje obsega novogradenj v naseljih obmejnih območij Slovenije, kot enega od indikatorjev urbanizacije, je omogočilo opredelitev naselij, v katerih se je v zadnjem desetletju močno povečalo število hiš. Med temi naselji smo izbrali tista z največjim porastom števila hiš in v njih izvedli anketo. Ankete smo želeli ugotoviti socioekonomsko strukturo prebivalstva, ki je nosilec urbanizacije v obmejnem območju Slovenije, motiv za gradnjo v teh naseljih, vire finančnih sredstev, ki so jih uporabljali pri gradnji, koriščenje možnosti nakupa gradbenega materiala v tujini, opremljenost gospodinjstva oziroma stanovanjski standard, ter navezanost na oskrbo preko meje. Ankete nismo izvajali v občinskih središčih kot specifičnih tradicionalnih urbanih centrih, ampak smo se omejili na središča krajevnih skupnosti oz. višje centralne vasi, ki doživljajo v zadnjem desetletju opazno preobrazbo strukture prebivalstva in pa fiziognomije naselja.

Predhodne analize statističnega gradiva in rezultati ankete so omogočili sintetiziranje spoznanj o značilnostih urbanizacije v naseljih različnih tipov obmejnih območij Slovenije.

Rezultate delnih analiz smo predstavili tudi na kartah, da bi v grafični obliki prostorsko predstavili obravnavane pojave. Kartografska pozornitev je omogočila ugotavljanje zakonitosti urbanizacije na nivoju obravnavanih sončnih območij in opredelitev prostorskih zvez med posameznimi elementi tega pojava.

4. ELEMENTI SOCIALNOGEOGRAFSKE PREOBRAZBE OBMEJNIT OBMOČIJ SLOVENIJE

Omenili smo že, da sta glavna dejavnika procesa urbanizacije deagrarizacija prebivalstva in industrializacija. Lahko rečemo, da je urbanizacija po vsebini sicer samosvoj proces, predvsem posledica obeh predhodnih navedenih družbenih procesov v pokrajini. Spreminjanje socioekonomske strukture prebivalstva, njegovih bivanjskih in življenjskih navad, industrijski način proizvodnje, koncentracija delovnih mest, so le značilnosti teh dveh procesov, ki jih povezujemo pod enotnim pojmom urbanizacije. Analiza pojava ali procesa narekuje razgraditev sicer enotnega kompleksa na njegove sestavne dele. Osnovno gibalno vseh procesov v pokrajini je prebivalstvo, ki v njej biva in je torej najpomembnejši element v strukturi dane pokrajine. Spreminjanje njegove sestave števila in socioekonomskih značilnosti je nosilec procesa urbanizacije zato nam lahko služi tudi kot dober indikator doseženega nivoja urbanizacije.

4.1. Demografske karakteristike naselij v obravnavanem območju

V Sloveniji prevladuje poselitev v obliki velikega števila manjših naselij in zaselkov, ki je značilna tudi za obravnavano območje občin Koper, Sežana, Gornja Radgona in Murska Sobota. To nam potrjuje tudi frekvenčna razporeditev naselij glede na število prebivalcev, ki bivajo v naseljih na območju obravnavanih občin. Naselja smo razdelili v šest velikostnih razredov tako, da je bila spodnja meja šestega razreda 2000 prebivalcev, kar je po nekaterih merilih tudi spodnja meja za opredelitev urbanega naselja.

Razporeditev naselij glede na velikostni razred po obravnavanih občinah nam prikazuje naslednja tabela.

Tabela 1: Velikost naselij v občinah Koper, Sežana, Gornja Radgona in Murska Sobota

O b č i n a

Št. prebival.	Koper		Sežana		G.Radgona		M.Sobota	
		%		%		%		%
0 - 100	52	52,0	116	67,8	36	36,3	10	7,4
101-300	32	32,0	45	26,3	51	51,5	54	40,1
301-600	9	9,0	7	4,1	9	9,1	50	37,3
601-1000	2	2,0	1	0,6	1	1,0	13	9,7
1001-2000	4	4,0	1	0,6	1	1,0	5	3,7
več kot 2000	1	1,0	1	0,6	1	1,0	2	1,5
skupno št. naselij	100	100%	171	100%	99	100%	134	100%

Vir: Popis prebivalstva 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko

Razlika v velikosti naselij med primorskima občinama in pomurskima občinama je pogojena predvsem z razliko v pokrajinsko-fiziognomskih značilnostih obeh obravnavanih območij. Ugodnejše naravne razmere so v ravninskem svetu omogočile nastanek velikih agrarnih naselij, ki so imela ustrezno produkcijske osnovo v okoliškem zemljišču. Najboljše so bili pogoji na Krasu in v Šavrinskem gričevju skromnejši in je bila tem primerna tudi velikost naselij. Gospodarski in socialni razvoj je v veliki meri spremenil obseg naselij, vendar predvsem tam, kjer se je bodisi zaradi tradicije prometnega položaja ali razpoložljive delovne sile locirala industrijska proizvodnja ali pa so se naselile določene centralne dejavnosti.

Razvoja naselja lahko spremljamo na različne načine, vendar se najpogosteje omejujemo na razvoj prebivalstva, oziroma na prikaz gibanja števila prebivalstva v določenem časovnem razdobju.

Za našo analizo smo izbrali šest tipov gibanja števila prebivalstva, s pomočjo katerih lahko dokaj podrobno razčlenimo značilnosti sprememb v številu prebivalstva. Vrednosti za opredelitev posameznih tipov demografskih gibanj so bile izračunane iz podatkov popisov prebivalstva po naseljih na obdobje med letoma 1971 in 1981.

Tri osnovne trende demografskega razvoja - koncentracijo, stagnacijo in depopulacijo smo notranje strukturirali glede na intenzivnost in smer procesov, katere ponazarjajo (Kladnik, et al 1981, s.25). Naraščanje števila prebivalstva lahko poteka v smeri močne koncentracije (indeks nad 120,0) ali zmerno koncentracije (indeks 105,1-120,0), k temu trendu pa prištevamo tudi stagnacijo prebivalstva, ki pa ima značilnosti koncentracije (indeks 100,1-105,0). Nasprotno ocenjujemo stagnacijo prebivalstva, ki izkazuje indeks 95,1 - 100 kot stagnacijo z značilnostmi depopulacije, točneje zmanjševanje števila prebivalstva pa ločimo na zmerno depopulacijo (indeks 80,1-95,0) in močno depopulacijo (indeks pod 80,0).

Poleg osnovnega podatka o spreminjanju števila prebivalstva po posameznih naseljih, smo za indikator vitalnosti prebivalstva izbrali indeks staranja prebivalstva, to je razmerje med prebivalstvom starim nad 65 let in mladim prebivalstvom v starosti od 0 - 14 let. Vrednosti indeksa so deljene v šest kategorij ob upoštevanju, da je demografski prag, to je vrednost katero je potrebno preseči za naravno reprodukcijo prebivalstva, pri vrednosti indeksa 70,0.

Predhodno tabelirane podatke za posamezna naselja smo združili na ravni velikostnih razredov in določili tip demografskega razvoja za posamezne skupine naselij v posameznih občinah. Razporeditev nam prikazuje tabela št.2.

Tabela 2: NASELJA OBČIN KOPER, SEŽANA, GORNJA RADGONA IN MURSKA SOBOTA GLEDE NA VELIKOSTNI RAZRED IN OSNOVNE ZNAČILNOSTI DEMOGRAFSKEGA RAZVOJA LETA 1981

Vir: Popis prebivalstva 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko.

OBČINA	Velikost. razred naselja	Gibanje števila prebivalstva					nad 120	Indeks staranja prebivalstva					
		do 80,0	80,1-95,0	95,1-100,0	100,1-105,0	105,1-120,0		nad 150	101-150	81-100	61-80	41-60	do 40
KOPER	1	30	10	7	4	1	21	21	9	7	5	4	6
	2	7	11	2	2	7	3	3	5	5	6	7	6
	3		3	2	1	1	2		2	2	3	2	2
	4			1	-	-	1					1	1
	5			3	1						1	1	2
	6						1						1
			37 37,0	24 24,0	12 12,0	7 7,0	12 12,0	8 8,0	24	14	14 52,0	15	15
SEŽANA	1	35	46	16	6	7	5	43	18	27	12	9	6
	2	6	22	11	1	4	2	8	15	8	11	5	-
	3			3	1	1	2		1	1	1	2	2
	4			1						1			
	5					1						1	
	6						1						1
			41 23,9	68 39,7	31 18,1	8 4,6	13 7,6	10 5,8	51	34	37 71,3	24	17
GOR. RADGONA	1	9	16	5		3	3	2	2	5	6	11	10
	2	7	21	7	6	7	3	1	2	3	16	21	8
	3		5	2	2							5	4
	4					1						1	
	5						1						1
	6						1						1
			16 16,1	42 42,4	19 14,1	8 11,1	11 8,1	8	3	4	8 15,1	22	38
MURSKA SOBOTA	1	4	5	1				2	3	1	4		
	2	4	36	9	2	2	1	6	20	6	16	5	1
	3	3	27	10	2	7	1	2	7	16	13	11	1
	4		4	6	1	2			1	2	3	7	
	5			1	1	2	1				2	2	1
	6					1	1					1	1
			11 7,4	72 54,4	27 20,1	6 4,4	14 10,4	4	10	31	25 49,2	28	26
OBMOČJE SFRJ-IT.		78 28,8	92 33,9	43 15,8	15 5,5	25 9,2	18 6,6	75	48	51 64,2	39	32	27
OBMOČJE SFRJ-A		26 11,1	115 49,3	41 17,6	14 6,0	25 10,7	12 5,1	13	35	33 34,7	50	64	28
VSE OBMEJNO		104 20,6	207 41,0	84 16,6	29 5,7	50 9,9	30 5,9	88	83	84 50,6	89	96	55

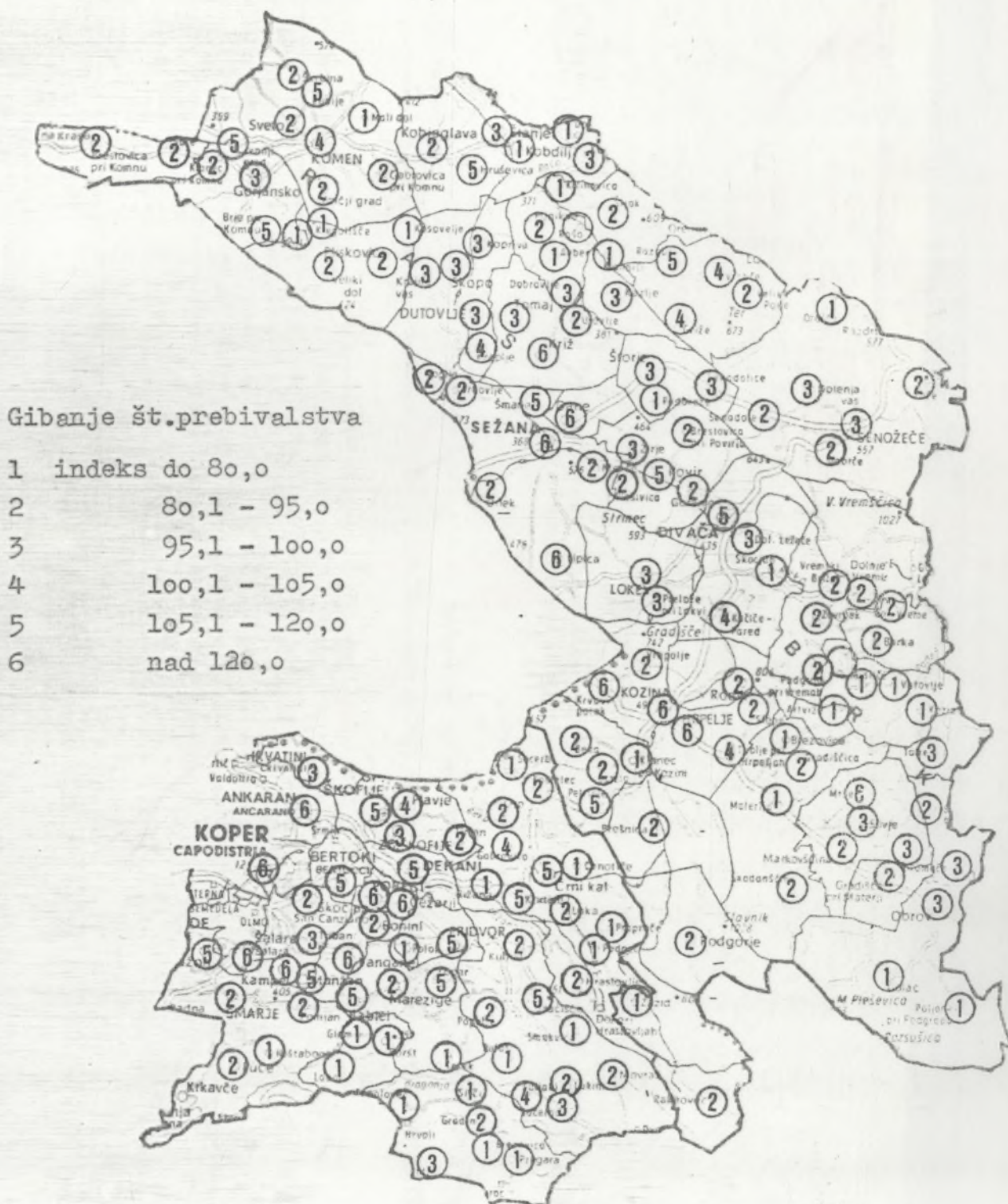

Značilnost vseh obravnavanih občin je že predhodno omenjena prevlada najhujših naselij ali zaselkov, katerih je v večini primerov v zadnjem desetletju prisotna depopulacija, torej zmanjševanje števila prebivalcev.

V občini Koper je od skupno 52 naselij, ki so imela manj kot 100 prebivalcev leta 1981, 90% še naprej izgubljal prebivalstvo. To so naselja, ki imajo le še nekaj deset prebivalcev in katerih nadaljni razvoj je nejasen. Enako zakonitost razvoja imajo tudi naselja v kategoriji do 300 prebivalcev, v kateri se v 56% naselij te skupine prebivalstvo še nadalje zmanjšuje. V vsej občini je bilo leta 1980 73% naselij, sicer se je število prebivalstva v preteklem desetletju zmanjšalo. Pozitivne razvojne tendence so imela predvsem večja naselja, kar odraža pomen koncentracije prebivalstva kot kumulativnega učinka za nadaljni razvoj naselij v dani fazi družbenoekonomskega razvoja. Za občino Koper je značilno tudi to, da je velik del naselij, ki je iskazoval negativne tendence razvoja, brez ustrezne starostne in spolne sestave prebivalstva. Indeks staranja pokaže, da je 52% vseh naselij pod demografskim pragom in so torej brez lastnih osnov za nemoten demografski razvoj. Najbolj kritičen je položaj v naseljih, v katerih je živel leta 1981 le po nekaj prebivalcev, kot so Belveder, Brežec pri Podgorju, Dilici, Karli, Maršiči, Močunigi, Peraji, Pisan, Šeki in Panigred. Nasprotna tem naseljem, pa se je število prebivalstva poraslo za več kot 20% v primerjavi s letom 1971 v naseljih Ankaran, Božamarin, Čežarji, Kampel, Koper, Pobeji in Vanganel.

Povsem enak je razvoj naselij v občini Sežana. Tudi tu gre za izrazito prevlado manjših naselij (67,3% vseh naselij v občini) med katerimi je za 83,6% naselij značilna depopulacija, ki je bila tudi sicer značilna za 81,7% vseh naselij v občini, če prištevamo k naseljem s depopulacijo tudi tista, v katerih je prebivalstvo le malo nazadovalo in bi v najpogostejše uporabljani opredelitvi gibanja prebivalstva sodila v tip stagnacije.

GIBANJE ŠTEVILA PREBIVALSTVA V OBDOBJU 1971 - 1981
po naseljih občin Koper in Sežana

Enake kot v občini Koper je tudi tu v tipu depopulacije 86,6% naselij, ki imajo do 300 prebivalcev. Prav tako kot v koprski občini se depopulacija ne pojavlja več v naseljih, ki imajo več kot 1000 prebivalcev. Glede biološkega potenciala prebivalstva so naselja v občini Sežana še v nekoliko slabšem položaju, saj je imelo kar 71,3% naselij vrednost indeksa staranja pod demografskim pragom. Tudi v občini Sežana je nekaj naselij, v katerih je zmanjševanje števila prebivalstva doseglo kritično mejo, saj v njih živi predvsem ostarele prebivalstvo, to so naselja Hribi, Hadrožica, Odolina, Poljane pri Štjaku, Pristava, Šibelji in Škocjan. Mnogo širši je krog naselij, ki tudi nimajo razvojne perspektive glede na sestavo in število prebivalstva in ki se bodo verjetno že ob naslednjem popisu znašla na mestu predhodno navedenih.

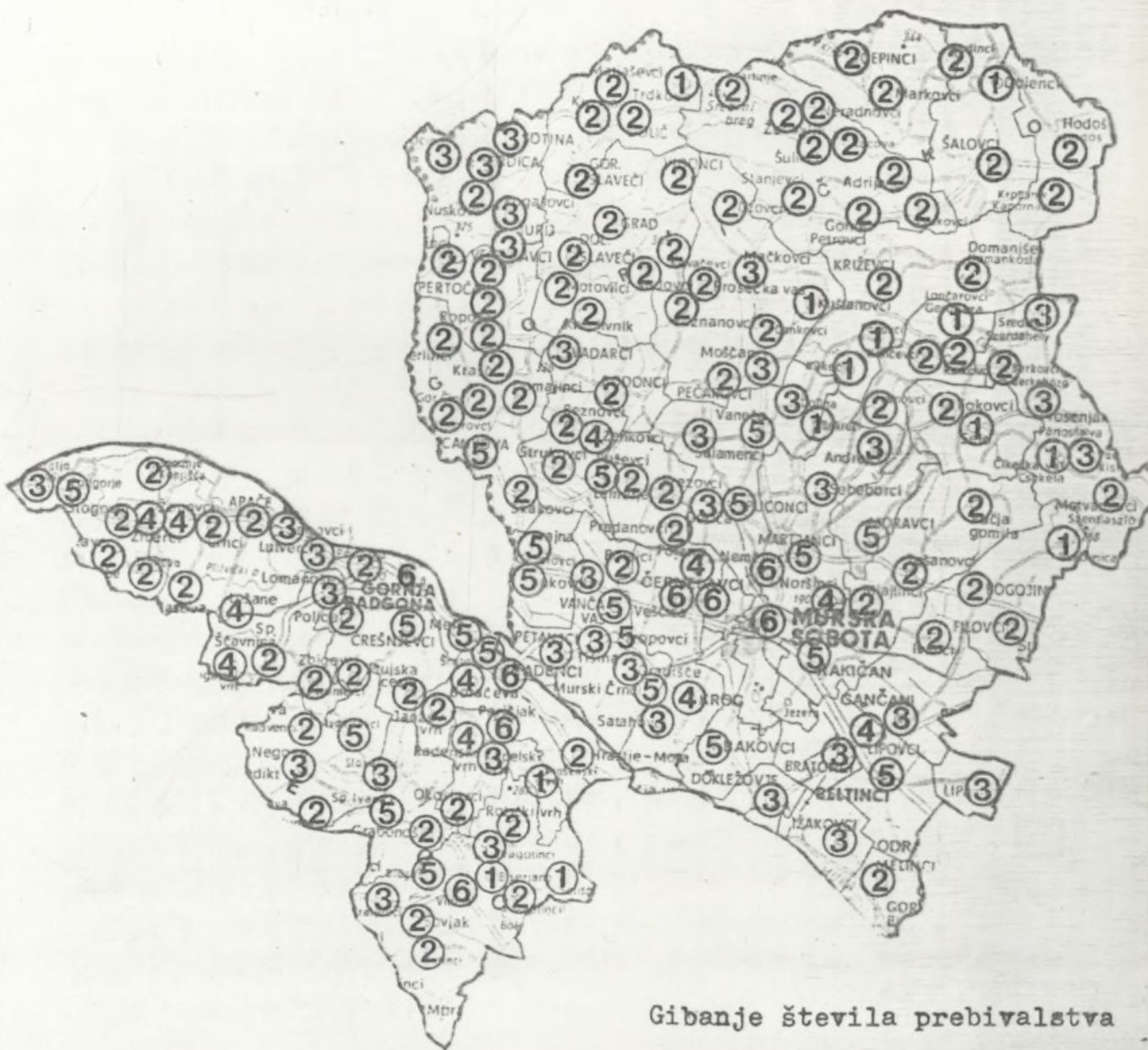
Močnejša rast prebivalstva je v občini Sežana omejena na večje število naselij kot v njej sosednji koprski občini. To so predvsem naselja v neposredni bližini občinskega centra Sežane, kamor se doseljuje prebivalstvo, ki ima možnost zaposlitve v občinskem središču in drugi manjši zaposlitveni centri. Poleg Sežane, so območja koncentracije prebivalstva še naselja Dane pri Sežani, Divača, Filipčje brdo, Hrpelje, Kozina, Križ, Krvavi potok, Lápica in Hrše.

Naseljenost drugih dveh obravnavanih občin v severovzhodni Sloveniji je povsem drugačna kot v primorskih občinah. Naselja so večja po številu prebivalcev, prevladujeta pa predvsem kategoriji od 100 do 300 in 300 do 600 prebivalcev. Nekoliko večje število malih naselij ima občina Gornja Radgona, to so predvsem naselja v Slovenskih goricah, medtem ko je v soboški občini le 10 naselij z manj kot 100 prebivalci. Delež naselij, ki izkazujejo nasedovanje števila prebivalstva v zadnjem desetletju je v občini Gornja Radgona manjši kot v občinah ob jugoslovansko-italjanski državni meji. Teh naselij je bilo leta 1961 72,6%,

največji delež med naselji z depopulacijo so imela naselja z loc-300 prebivalci in sicer 48,6%. Značilno je, da je imela občina Gornja Radgona največji delež naselij s koncentracije prebivalstva, ki je dosegel 27,3% vseh naselij v občini. Kot za primorski občini, je tudi za občino Gornja Radgona značilna koncentracija v naseljih z več kot loco prebivalci, močno prisotna pa je koncentracija tudi v manjših naseljih blizu zaposlitvenih središč osiroma glavnih prometnih poti. Demografsko ogroženih naselij v tej občini skorajda ni, saj je le 15% naselij pod demografskim pragom. Če pa izdvojimo tista, ki imajo najmanjše število prebivalcev in neugodno starostno sestavo prebivalstva, so to naselja Aženski vrh, Gabrc, Kocjan, Kočki vrh, Mali Moravščak, Zgornji Kocjan in Žunova. Najmočnejšo rast števila prebivalstva pa so imela naselja Gornja Radgona, Melanjski vrh, Paziščjak, Radenci, Rihtarovci, Turjanci in Videm ob Ščavnici, ki z izjemo občinskega središča in Radencev vsa sodijo v prvo in drugo velikostno kategorijo.

Za občino Murska Sobota je v zadnjem desetletju značilna dokaj močna polarizacija razvoja naselbinskega sistema. Povod za to je bile predvsem odpiranje delovnih mest v dislociranih obratih industrije. Zato je značilno praznenje manjših naselij, ki so bila še vedno agrarno prenaseljena. Depopulacija je zajela 81,9% vseh naselij v občini, pri tem je bilo 20% naselij v mejni kategoriji stagnacije s tendenco zmanjševanja števila prebivalstva. Tudi v občini Murska Sobota z izjemo nekaj naselij, ne moremo govoriti o demografsko ogroženih naseljih, čeravno so v primerjavi s trendom v občini močno zaostala. To so naselja v katerih se je število prebivalstva med letoma 1971 in 1981 zmanjšalo skoraj za tretjino, med temi naselji so Bukovica, Krnci, Kuštanovci in Lenčarovci. Močnejšo koncentracijo prebivalstva pa so v tem času doživela naselja Černelavci, Murska Sobota, Nemčavci in Veščica pri Murski Soboti, to je neposredno zaledje občinskega in zaposlitvenega središča Murske Sobotе.

GIBANJE ŠTEVILAPREBIVALSTVA V OBDOBJU 1971 - 1981
po naseljih občin Gornja Radgona in Murska Sobota

Gibanje števila prebivalstva

- 1 indeks do 80,0
- 2 80,1 - 95,0
- 3 95,1 - 100,0
- 4 100,1 - 105,1
- 5 105,1 - 120,0
- 6 nad 120,0

Za občino Murska Sobota je značilno tudi ostarevanje prebivalstva v polovici naselij, saj je vrednost indeksa stanovanja za 49,2% vseh naselij pod vrednostjo demografskega praga.

Če na kratko povzamemo osnovne značilnosti demografskega razvoja in potenciala naselij v obravnavanem obmejnem območju Slovenije, lahko rečemo, da je prišlo v zadnjem desetletju do močne polarizacije v razvoju naselbinske strukture, ki izkazuje predvsem nadaljevanje koncentracije prebivalstva v ali v neposredni bližini zaposlitvenih centrov.

4.2. Socialnodemografska obeležja naselijv obmejnih območjih

Poleg čistih demografskih kazalcev smo pri opredeljevanju stopnje preobrazbe naselij oz. njihove urbanizacije upoštevali tudi druge, ki ponazarjajo socialno strukturo prebivalstva, njegovo izobrazbeno strukturo in prostorsko mobilnost. Tudi pri tej analizi smo izhajali iz že opredeljenih velikostnih razredov za posamezna naselja, v okviru katerih smo ugotavljali razporeditev posameznih naselij glede na odstotek števila nekmečkih gospodinjstev. V analizo smo želeli vključiti tudi primerjavo spreminjanja socioekonomske strukture gospodinjstev, vendar so podatki neprimerljivi in bi jih bilo torej nesmiselno vključevati v analitični postopek. Delež nekmečkih gospodinjstev predstavlja tisti del prebivalstva, ki ni več vezan na delo na zemlji kot osnovno ali pomožno aktivnost, zato je zanj značilen drugačen način reagiranja v prostoru, ki ga poimenujemo urbani način življenja.

Pri analizi deleža nekmečkih gospodinjstev smo izhajali iz vrednosti tega elementa razdeljenega na decile. Za celotno obravnavano območje štirih občin je značilna, da je dobra tretjina naselij imela leta 1980 manj kot 10% nekmečkih gospodinjstev. To so bila še pretežno agrarna naselja, večinoma s najhujšim številom prebivalstva, s slabšim demografskim potencialom,

ki se tudi v zadnjem desetletju ni mogel vključiti v proces socialne mobilnosti. V občini Koper je takih naselij ena četrtina, v to skupino sodijo le naselja z manj kot 100 prebivalcev. Podobno je v občini Sežana, v kateri delež pretežno agrarnih naselij dosega 29,7% in tudi v tej občini sodijo v to skupino večinoma mala naselja z manj kot 100 prebivalci. Tudi za naselja, ki so imela leta 1981 od 10-30% nekmečkih gospodinjstev ne moremo trditi, da so povsem urbankirana, saj ohranjajo še vedno močne ruralne značilnosti. Tudi v tem primeru prevladujejo naselja z največ do 300 prebivalci, vendar prihaja prav v tem delu do razlik med obema občinama. V občini Koper obsega ta skupina naselij le 24,5% vseh naselij, v občini Sežana pa kar 44,6%, kar kaže na specifično fazo urbanizacije v sežanski občini. Če primerjamo tudi število naselij, ki imajo večje deleže nekmečkih gospodinjstev vidimo, da ima občina Koper večje število naselij v skupinah s večjim deležem nekmečkih gospodinjstev kot je to primer v občini Sežana.

Razlike med primorskima in pomurskima občinama so pogojene že z različnim naravno-pokrajinskim potencialom, ki je opredeljeval določeno gospodarsko usmeritev teh območij. Spremembe v novjšem času so še posebej očitne na območju občine Gornja Radgona, ki ima le še 15 naselij z manj kot 10% nekmečkih gospodinjstev, dobra polovica naselij v občini pa ima med 10 in 30% nekmečkih gospodinjstev. Kot pri primorskih občinah, gre tudi tu predvsem za manjša naselja z največ do 300 prebivalcev in le posamično se pojavljajo v tej skupini tudi večja naselja. Posebej karakteristična je socialnodemografska podoba naselij v občini Murska Sobota. Ta ohranja ob pospeševanju gospodarskega razvoja kmetijstva še vedno močno ruralne poteze pokrajine in nekaterih naselij. V več kot polovici naselij (55,3%) je prisotno manj kot 10% nekmečkih gospodinjstev predvsem v naseljih s skupnim številom prebivalstva, ki ne presega 600 prebivalcev po naselju.

V četrtini naselij občine je v strukturi gospodinjstev do 20% nekmečkih gospodinjstev, v večjih naseljih, predvsem v zaposlitvenih središčih pa najdemo večje število nekmečkih gospodinjstev, ki v Murski Soboti preseže 80% vseh gospodinjstev v naselju.

Poleg deleža nekmečkih gospodinjstev smo analizirali tudi izobrazbeno strukturo prebivalstva, vendar se v tem primeru niso pokazale specifične karakteristike za posamezne velikostne razrede naselij. Menimo, da je element izobraževanja pogojevan v mnogo širšem kompleksu in je torej vpliv življenjskega okolja manj jasno izražen v obstoječi izobrazbeni strukturi prebivalstva.

Tudi obseg dnevne migracije zaposlenega prebivalstva nam le posredno predoča značilnosti in stopnjo urbanizacije posameznih naselij. Predvidevamo namreč, da v naseljih brez pomembnejših gospodarsko socialnih funkcij dnevna migracija zajema večino zaposlenega prebivalstva, ki v svoje okolje vnašajo elemente urbanega načina življenja, pogojenega z novim načinom proizvodnje. Prav tako pa izredno majhno število dnevnih migrantov v zaposlenem prebivalstvu kaže na veliko število razpoložljivih delovnih mest v kraju bivanja, kar prav tako predstavlja enega od elementov urbanih naselij. Naša analiza je pokazala, da se sorazmerno s povečevanjem števila prebivalstva v naselju, zmanjšuje delež dnevnih migrantov v zaposlenem prebivalstvu, kar je posledica naraščanja zaposlitvenih zmogljivosti povezanih z razvojem naselja, torej z doseganjem višje stopnje urbaniziranosti naselja.

Navedeni elementi kažejo, da je socialnogeografska preobrazba pokrajine izredno dolgotrajen in selektiven proces. To se predvsem odraža v urbanizaciji podeželske pokrajine, ko se z uvajanjem inovacij pričenja polarizacija razvoja naselij v nekem območju. Analiza razvoja naselij v štirih obmejnih občinah SR Slovenije je pokazala, da se vse spremembe jasno odražajo v spreminjanju števila prebivalstva in njegove strukture ter da polarizacija

Tabela 3: ODSOTOTEK NEKMEČKIH GOSPODINJSTEV PO NASELJIH GLEDE NA VELIKOSTNI RAZRED NASELIJ, 1981

OBČINA	vel. razr. naselja	0-10%	11-20	21-30	31-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-90	91-100	
KOPER	1	25	6	7	5	6	2	-	-	-	1	
	2	-	5	4	8	6	2	3	2	1	-	
	3	-	-	3	3	2	2	-	-	1	-	
	4	-	-	-	1	-	1	1	-	-	-	
	5	-	-	-	-	-	2	1	-	1	-	
	6	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	
SEŽANA		25	11	14	17	14	9	5	2	4	1	
	1	24,5	10,8	13,7	16,6	13,7	8,8	4,9	1,9	3,9	0,9	100%
	2	45	31	17	9	5	2	-	-	-	2	
	3	5	7	17	12	3	-	-	-	-	-	
	4	-	-	3	2	-	1	-	-	2	-	
	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	
GORNJA RADGONA		50	38	37	23	8	4	2	-	3	1,8 ³	100%
	1	29,7	22,6	22,0	13,7	4,7	2,4	1,2	-	1,8	-	
	2	9	9	8	2	5	3	-	-	-	-	
	3	6	15	14	7	4	3	2	-	-	-	
	4	-	1	3	2	1	2	-	-	-	-	
	5	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-	
MURSKA SOBOTA		15	25	85	11	11	8	2	1	1	-	100%
	1	15,1	25,2	25,2	11,1	11,1	8,1	2,0	1,0	1,0	-	
	2	7	2	-	1	-	-	-	-	-	-	
	3	36	12	2	3	1	-	-	-	-	-	
	4	28	10	7	4	-	1	-	-	-	-	
	5	2	6	3	-	1	-	-	-	-	-	
Območje ob SFRJ-IT	6	-	1	-	2	1	-	-	1	1	-	
		73	31	12	10	3	1	-	1	1	-	100%
Območje ob SFRJ-A		55,3	23,5	9,1	7,5	2,2	0,7	-	0,7	0,7	-	
		75	49	51	40	22	13	7	2	7	4	
Vse opazovano območje		27,7	18,1	18,8	14,8	8,1	4,8	2,6	0,7	2,6	1,4	
		88	56	37	21	14	9	2	2	2	-	
Vse opazovano območje		38,0	24,2	16,0	9,1	6,0	3,9	0,8	0,8	0,8	-	
		163	105	88	61	36	22	9	4	9	4	
	32,5	20,9	17,5	12,1	7,2	4,4	1,8	0,8	1,8	0,8		

Vir: Popis prebivalstva 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko (-) ni pojava

razvoja naselij ishaja predvsem iz potencialov posameznih naselij ter politike usmerjanja gospodarskih in družbenih investicij v pokrajini.

4.3. Novogradnje v obmejnem območju - kazalec intenzivnosti urbanizacije

V fizionomski podobi pokrajine se širjenje urbanizacije odraža v širjenju naselij, ki je tesno povezano s pojavom novogradenj. Žal statistika spremlja samo število novozgrajenih stanovanj, zato je bilo potrebno podatke zbrati neposredno na terenu. Osnovni vir za opredelitev števila novogradenj v obravnavanih občinah so bili registri izdanih gradbenih dovoljenj za individualne gradnje, ki jih vodijo oddelki za gradbeništvo in urbanizem v vseh občinah. Iz teh registrov smo izpisali vse lastnike novogradenj, katerih je bilo v med letoma 1971 - 1981 izdano gradbeno dovoljenje. Tako zbrane podatke smo nato obdelali po posameznih naseljih in jih kartografsko predstavili skupaj s podatkom o trendu gibanja števila stanovanj po krajevnih skupnostih v obravnavanih občinah.

Poleg tega smo želeli preizkusiti uporabnost metode fotointerpretacije aerofotoposnetkov za ugotavljanje širjenja naselij oziroma širjenja urbanizacije. S pomočjo aerofotoposnetkov obravnavanega območja s katerim raspolega Geodetska uprava SR Slovenije in tehničnih pripomočkov, ki jih ima za potrebo fotointerpretacije Inštitut geodetskega zaveza SR Slovenije smo obdelali nekaj izbranih naselij, ki so po naših podatkih beležila največje število novozgrajenih hiš v zadnjem desetletju. Primerjali smo stanje na topografski karti v merilu 1 : 5.000, ki je izdelana na podlagi aerasnemanj iz leta 1971 in nove posnetke iz leta 1981 za naselja Bertoki, Dekani, Gašon, Karesige, Škofije in Vaugnel v občini Koper, Divača, Dutovlje, Hrpelje, Komen, Lokve in Tomaj v občini Sežana, Radenci, Črešnjevci, Boračeva, Hraštje-Mota in Police v občini Gornja Radgona ter

naselja Serdica, Dolnji Slaveči, Černelavci, Cankova, Huskova, in Gerlinci v občini Murška Sobotica. Odstopanja med podatki dobljenimi s fotointerpretacije ter podatki zbranimi na oddelkih za gradbeništvo je pokazala le manjša odstopanja - največ za 9% pri enem naselju. Zato menimo, da je ta metoda v prihodnje perspektivna kljub potrebnemu privajanju na delo s posebnimi instrumenti, ki omogočajo izenačevanje meril različnih kartografskih materialov in s tem simultano vnašanje podatkov.

Naš namen ni bil ugotavljati spreminjanje fizičnega obsega naselij oziroma urbaniziranih površin, kar bi bilo mogoče le z preje navedeno metodo ali pa neposrednim kartiranjem na terenu in planimetriranjem teh površin, temveč opredeliti tista naselja, v katerih se urbanizacija neposredno odraža v pojavu novogradenj. Opazovano je bilo obdobje med letoma 1971 in 1981, za katerega menimo, da je bilo to obdobje najintenzivnejših sprememb v gospodarskem razvoju obmejnih območij, katerim je bila v tem času posvečena posebna pozornost in ugodnosti, ki bi poživile dotodaj v razvoju zastajajoča območja.

Primerjava osnovnih podatkov o številu naselij, v katerih so se v zadnjem desetletju pojavile novogradnje, pokaže določene razlike v obsegu urbanizacije v posameznih občinah. Ob tem moramo ponovno opozoriti, da za območje občine Gornja Radgona nismo mogli zbrati podatkov za zadnjih pet let opazovanega obdobja, vendar nam primerjava intenzivnosti pojavljanja novogradenj v drugih obravnavanih občinah pove, da da je bile tudi tam sgrajenih večina novogradenj v času med letoma 1975 in 1981. Zato smo podatke za občino Gornja Radgona kljub navedeni pomanjkljivosti vključili v analize in primerjavo značilnosti širjenja urbanizacije v obmejnih območjih Slovenije.

V občini Koper so se v obdobju 1971 in 1981 novogradnje pojavile v 57 naseljih ali 36,2% vseh naselij občine. Občina Sežana beleži

Si v obravnavanem obdobju nekoliko večji odstotek naselij z novo-gradnjami in sicer 47% vseh ali 81 naselij v občini. Na območju občine Gornja Radgona je bilo v obdobju 1975-1981 v proces širjenja urbanizacije zajetih 24 od 99 naselij ali 24,3%, verjetno bi bil ta odstotek nekoliko večji, če bi upoštevali vse desetletno razdobje. Povsem specifičen je proces urbanizacije v občini Murska Sobota. V občini, ki obsega 134 naselij so bila namreč le štiri naselja, v katerih v opazovanem obdobju ni bila zgrajena nobena nova hiša, torej je bilo kar 97% naselij vključenih v proces širjenja urbanizacije.

Za vse obravnavane občine je značilno, da so naselja, ki so doživela največji porast števila hiš, v večini primerov razvijajoči se zaposlitveni centri osiroma naselja, ki so v neposredni bližini teh centrov ali zaradi prometnih povezav sodijo v gravitacijsko območje katerega od teh centrov. Specifičnost pojavljanja novogradenj v vseh naseljih občine Murska Sobota je povezana z značilnim zaposlovanjem prebivalstva tega območja v tujini. Zaradi agrarne prenaseljenosti in in preseljenskega števila razpoložljivih delovnih mest v industriji, je ob koncu šestdesetih in vsa sedemdeseta leta, veliko število prebivalstva s tega območja odšlo na začasno delo v tujino. Poleg tega se tudi kmečko prebivalstvo občasno zaposluje v sosednji Avstriji pri sezonskih delih. Sredstva zaslužena z delom v tujini, je velika večina vložila v gradnjo novih hiš, obnovitev starih, nakupe kmetijskih strojev ali osnovanje obrtne dejavnosti. Predvsem je zaposlitev v tujini omogočila izboljšanje materialnega položaja posameznikov osiroma izboljšanje življenjskega standarda prebivalstva, kar se je najbolje odrazilo v zagotovitvi sodnejših bivalnih pogojev. Možnosti za gradnjo je bilo objektivno več, saj je večina prebivalstva izšla iz agrarnih naselij, kjer so si lažje zagotovili tudi potrebna zemljišča za gradnjo stanovanjskih hiš.

Intenzivnost urbanizacije naselij v obravnavanem območju smo opredelili na podlagi različnega števila novogradenj v posameznih naseljih. Določili smo pet kategorij in sicer naselja z najmanjšo intenzivnostjo urbanizacije 1 - 5 novogradenj ali pričakovana rast naselja, 6 - 15 novogradenj osiroma pojav novih tendenc

v razvoju naselja, 16 - 30 novogradenj oziroma nastajanje urbaniziranih naselij, 31 - 50 novogradenj oziroma povečevanje urbaniziranih naselij ter več kot 50 novogradenj oziroma koncentracija stanovanjske gradnje v urbaniziranih naseljih. Razporeditev naselij obravnavanih občin po navedenih kategorijah prikazuje naslednja tabela.

Tabela 4 : RAZPOREDITEV NASELIJ GLEDE NA ŠTEVILO NOVOGRADENJ

<u>Kategorija</u>	<u>občina Koper</u>
1 - 5	Bezovica, Boršt, Črnotiče, Gabrovica pri Črnem kalu, Gradin, Hrastovlje, Krkavče, Manžan, Movraž Podpeč, Pomjan, Pregara, Socerb, Sočerga, Tinjan, Zupančiči
6 - 15	Črni kal, Hrvatini, Koštabona, Loka, Truške
16 - 30	Gažon, Kubeč, Plavje, Šmarje
31 - 50	Marezige, Pridvor, Spodnje Škofije, Zgornje Škofije
50 in več	Ankaran, Bertoki, Dekani, Koper-Senedela, Vanganel
<u>kategorija</u>	<u>občina Sežana</u>
1 - 5	Artviše, Bač pri Materiji, Berka, Brestovica pri Komnu, Dane pri Divači, Filipčje brdo, Gabrče, Gabrovica pri Komnu, Golac, Gorenje pri Divači, Gorjansko, Gradišče pri Divači, Gradišče pri Materiji Griže, Hotična, Hruševica, Ivanji grad, Javorje, Klanec pri Kosini, Kosina, Laše, Markovščina, Misliče, Naklo, Orlek, Podgorje, Potoče, Povžane, Prešnica, Ritoneče, Senadole, Slivje, Stomač, Škoflje, Škrbina, Šmarje pri Sežani, Tublje pri Komnu, Utovlje, Veliko polje, Volčji grad, Vrabče, Vranski Britof, Vrhovlje
6 - 15	Avber, Dane pri Sežani, Dolenja vas, Dolnje Lešeče, Gornje Vreme, Kaslje, Kobdilj, Kobjeglava, Kopriva, Krajna vas, Marče, Obrov, Ocizla, Plinkovica, Rakitovec, Skopo, Sveto, Štjak, Tomačevica, Veliki dol
16 - 30	Materija, Povir, Stanjel, Tomaj

<u> kategorija </u>	<u> občina Sežana </u>
1 - 50	Bivača, Dutovlja, Hrpelje, Komen, Kriš, Senožeče, Štorje
50 in več	Lokve, Sežana
<u> kategorija </u>	<u> občina Gornja Radgona </u>
1 - 5	(v tej kategoriji ni nobenega naselja)
6 - 15	Bpaše, Boračeva, Črnici, Hercegovščak, Janšev vrh, Kapelški vrh, Lomanoše, Lutverci, Nagova, Okoslavci, Podgorje, Podgrad, Police, Segovci, Sovjak, Spodnja Ščavnica, Šratovci, Šepovci
16 - 30	Črešnjevc, Rihtarovci
31 - 50	(v tej kategoriji ni nobenega naselja)
50 in več	Gornja Radgona, Radenci
<u> kategorija </u>	<u> občina Murska Sobota </u>
1 - 5	Adrijanci, Andrejci, Berkovci, Beznovci, Bokrači, Boreča, Bukovnica, Čikeška vas, Bankovci, Dolina, Gederovci, Gornji Črnici, Ivanjševci, Ivanovci, Košanovci, Kovačevci, Krnci, Krvlivanik, Kakeč, Lemerje, Lončarovi, Lucova, Lukeševci, Martinje, Notvarjevci, Murski Petrovci, Neradnovci, Ocince, Pečarovi, Peškovi, Pordošinci, Pomanovci, Prosečka vas, Rankovci, Ratkovci, Ropoča, Satahovi, Središče, Suh vrh
6 - 15	Borejci, Brezovci, Čankova, Dolič, Domajinci, Domajševci, Fikšinci, Fokovci, Gerlinci, Gornji Petrovci, Gornji Slaveči, Gradišče, Hodoč, Ivanci, Iškovci, Jurij, Korovci, Krajna, Krašči, Krvlivanik, Kuzma, Mačkovci, Markiševci, Markovci, Matjaševci, Mlajtinci, Moščanci, Notvilci, Murski Črnici, Nemčevci, Noršinci, Otovci, Pertoča

<u>katgorija</u>	<u>občina Murska Sobota</u>
6 - 15	Polana, Predanovci, Prosenjakovci, Puževci, Radovci, Rogoševci, Sebeborci, Selo, Skakovci, Sodišinci, Stanjevc, Strukovci, Šalamenci, Šalovci, Šulinci, Tešanovci, Trdkova, Vadarci, Vanča vas, Vaneča, Vidonci, Vučja gomila, Ženavlje
16 - 30	Bodonci, Bogočina, Dolnji Slaveči, Filovci, Gorica, Grad, Križevci, Kupšinci, Lipa, Melinci, Nuskova, Petanjci, Puconci, Serdica, Sotina, Tropevc, Večeslavci, Veščica
30 - 50	Bratonci, Dokležovje, Gančani, Krog, Lipovci, Martjanci, Moravci
50 in več	Bakovci, Beltinci, Černelavci, Murska Sobota, Račičan

Število novogradenj špo posameznih naselij smo prikazali tudi absolutno na kartah za obe obravnavani območji ob jugoslovansko-italijanski in jugoslovansko-avstrijski državni meji. Na kartah smo prikazali tudi podatek o gibanju števila stanovanj po krajevnih skupnostih v istem obdobju, kar omogoča primerjavo med individualno gradnjo in družbeno usmerjeno stanovanjsko gradnjo. Iz kart je razvidno, da se območji koncentracije obeh vrst gradnje navadno kumulirata na istih območjih, saj se v krajevnih skupnostih s povečevanjem števila stanovanj praviloma pojavljajo tudi največje koncentracije individualnih gradenj, ki pa po številu zaostajajo za številom zgrajenih stanovanj na istem območju. Pravtako se v območjih, ki izkazujejo upadanje števila stanovanj pojavljajo novogradnje, ki verjetno ob manjšem stanovanjskem fondu nadomestijo večje število dotrajanih starejši stanovanjskih objektov.

ŠTEVILO NOVOGRADENJ IN GIBANJE ŠTEVILA STANOVANJ NA OBMOČJU OBČIN KOPER IN SEŽANA V OBOOBJU 1971-1981

5 25 0 5 10 km

